

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA 1 (P1)

HLAKOLA/TLHAKUBELE 2011

FREE STATE

MATSHWAO: 120

NAKO: dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 14.

DITAELO HO MOHLAHLAHOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO tse THARO, e leng:

KAROLO YA A: Tekokutlwisiso	(30)
KAROLO YA B: Kgutsufatso	(10)
KAROLO YA C: Thutapuo le tshebediso ya puo	(60)
KAROLO YA D: Dingolwa (Palekgutswe)	(20)

2. Bala ditaelo TSOHLE ka hloko.
3. Araba dipotso TSOHLE.
4. Qala karolo e NNGWE le e NNGWE leqepheng le LETJHA.
5. Seha mola qetellong ya karolo e nngwe le e nngwe.
6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo feela ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
7. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
8. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.
9. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.
10. Dipotso TSOHLE di arajwe ka Sesotho.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1**

Potsong ena o nehilwe mefuta e MMEDI ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka hloko o nto araba dipotso tsohle tse botsitsweng hodima yona.

TEMA YA 1

Bala tema ena e latelang ka hloko, ebe o araba dipotso tse hlahang tlasa yona. Araba ka lentswe le le leng feela moo ho hlokehang, ntle le haeba potso e hloka tlhaloso kapa karabo e teletsana.

Kajeno ho tsoha ho etsahetse taba e tshositseng baahi ba mona ha Ratoitsoi. Batho ba phahamisitse matshwafo, mme ba ntse ba kgotsa kgafetsa. "Mehlolo ke dinoha, mesenene ke batho," ho kgotsa mosadimoholo e mong. "Athe re se re phela le mashodu le hona mona ha Ratoitsoi? Nna ke ntse ke re dintho tsena tsa boshodu ke tse etsahalang hole kwana metseng e meholo le ditoropong. Ka nnete ra hola ra holela ho tla bona meeka le mehlolo!" "Dintho tsena di se di le hohle nkgono, ha ho moo ho lokileng. Lefatshe lohle le se le bodile, le nka ponyonyo. Ka nnete ho se ho le hobe ka hohle." Ho arabela mosetsana e mong.

Ho tsoha ho thubilwe lebenkele la Mokobobo hoseng hona. Ntho e makaditseng basebetsi ha ba fihla, ke ho re ho thubilwe dijong, mme ho utswitswe tsona dijo feela. Ntho tse ding tsohle di ntse di dutse madulong a tsona. Batho ba tsositswe ke mohoo wa monnamoholo Rakoto e sa le ka meso. Monnamoholo Rakoto, molebedi wa lebenkele lena la Mokobobo, o ne a hoa ka lentswe le makgerehlwa, a ntse a re, "Nthuseng! Mpuleleng! Mpuleleng bo!" Ha batho ba phalla, ba fumana monnamoholo Rakoto a kwaletswe ka ntlwaneng. O ne a kwaletswe ka ntle, a sa kgone ho bula a le ka hare. Ho hlakile hore o kwaletswe ke bona batho bao ba neng ba ipatlela dijo.

"Ho hlile ho nkilwe tlhapi yane e fihlang, eo re neng re e pakela mona dirakeng maoba." Ho realo Motseki hoba a shebisise le ho hlalobisa mosebetsi wa mashodu ana a sheshenneng dijo tsa lebenkele la Mokobobo.

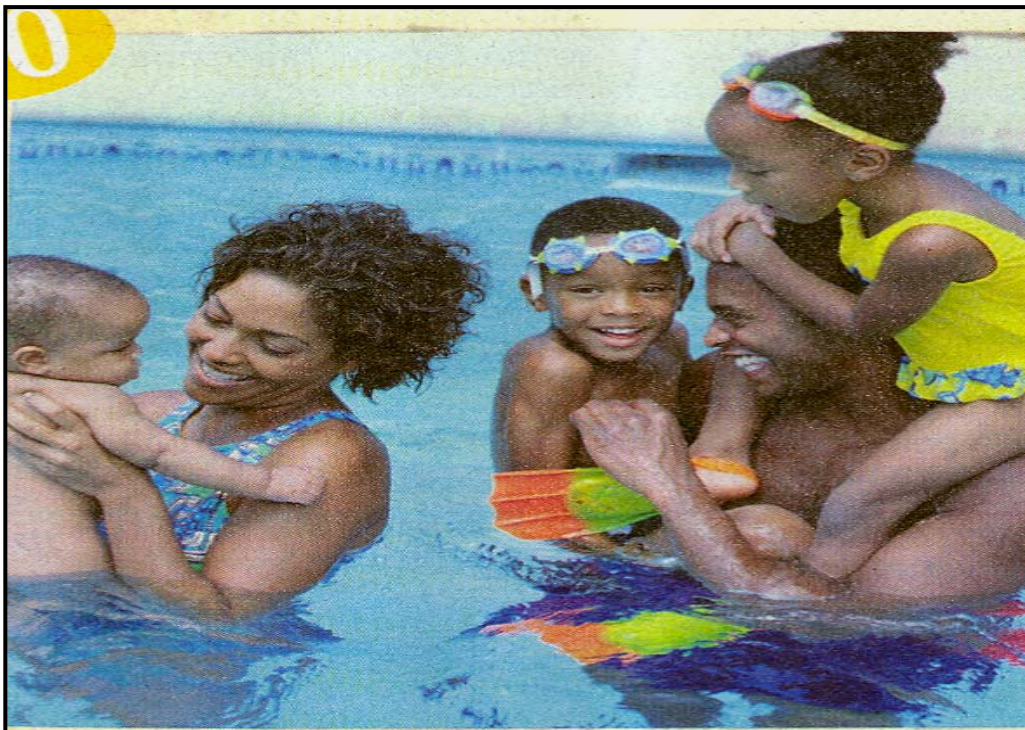
[E gotsitswe le ho lokiswa ho tswa bukeng ya *Bashemane ba Dibataolong*, KDP Maphalla, 1995:28]

- 1.1 Mohlolo o boletsweng temeng, o etsahetse motseng wa baahi ba hokae? (1)
- 1.2 Batho ba tshositswe ke eng e kana hoo matshwafo a phahameng? (2)
- 1.3 Ke mang ya nahanang hore dintho tsena tsa boshodu di etsahala ditoropong tse kgolo feela? (1)
- 1.4 Ke lebenkele la mang le tsohang ho thubilwe ho lona, mme ho utswitswe eng? (2)
- 1.5 Lebitso la molebedi wa lebenkele leo ho utswitsweng ho lona ke mang? (1)

- 1.6 1.6.1 Molebedi wa lebenkele o tsositse batho ba motse jwang? Ngola ditlhaku tsa dikarabo tse nepahetseng.
- A Ka ho hoa ka lentswe le makgerehlwa.
B Ka ho lla.
C Ka ho bona motho a feta mme a re a mmulele. (1)
- 1.6.2 Ho sheshena dijo ho bolela ho ...
- A nka dijo ho motho ka mahahapa.
B nka dijo kaofela o sa siye letho.
C ja dijo tsa hao le motho e mong. (1)
- 1.6.3 Maele ana "Mehlolo ke dinoha, mesenene ke batho," a hlalosa ho re ...
- A mehlolo e etsahalang e fetoha dinoha, mme dinoha tse tsejwang ka ho re ke mesesene di fetoha batho.
B mehlolo e a etsahala.
C dinoha di hlasetse batho. (2)
- 1.7 Ho ya ka tema, ho thwe lefatshe lohle le se le le jwang? (2)
- 1.8 Ho thusa motho ha a le tsietsing ke botho. Hlalosa kamoo baahi ba motse ba thusitseng molebedi wa lebenkele kateng. (2)
- 1.9 Hlalosa tsela eo mashodu a neng a kwalletse molebedi wa lebenkele ka yona. (2)
- 1.10 Ho ya ka tema, na ketso eo e entsweng ke mashodu e mpe kapa e ntle? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (3)

TEMA YA 2

Boha setshwantsho sena se latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse se latelang.

[E qotsitse le ho lokiswa ho tswa makasineng wa *Bona*, Motsheanong 2008]

- 1.11 Batho bao ba setshwantshong ba sebakeng sefe? (1)
- 1.12 Tlatsa sekgeo ka karabo e nepahetseng. Ngola tlhaku ya karabo feela. Lelapa le setshwantshong le bonahala le ...
- A sesa.
B hlapa.
C matha. (1)
- 1.13 Phapano e hokae ho bana ba nkuweng ke ntate le ngwana ya nkuweng ke mme? (2)
- 1.14 Na batho ba hlahellang setshwantshong se temeng ba bonahala ba thabile kapa ba halefile? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (3)
- 1.15 Boemo ba lehodimo bo ne bo le bo jwang mohlang oo? Na o ka re ho a tjhesa kapa ho a bata? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tse latelang, ebe o di kgutsufatsa ka mantswe a ka bang 50 ho isa ho a 60 ka dintlha tse SUPILENG tse fupereng mehopolo ya sehlooho.

Kgothatso le Morwesi ba ile ba kgaohana ho ya kamoo ba neng ba se ba dutse nako e telele mmoho kateng. Motho ya neng a sa tsebe, o ne a ka tiisa hore ke monna le mosadi, ba nyalane ka molao, athe ha ho jwalo. Pelo ya Morwesi e ne e rotha madi, e le bohloko ha a hopola kamoo Kgothatso a mo entseng kateng. Kamora kgwedi tse tharo, ha a bona hore ke nnete Kgothatso o ile merafong, a iteballa. Morwesi o ile a iphumanela mosebetsi mme a sebeletsa bana ba hae ka thata. Morwesi o hloname, mme o ntse a bua a le mong. "Ruri ho sa tsebe ke lebote. Ke dilemo tse leshome le metso e supileng jwale Kgothatso a le merafong, a ntshiile le dirathanyana tsena. Kajeno bana bao a ba siileng e le masea, ba hodile ebile ba se ba tla qeta dikolong. Ka nnete ke tla rapela Modimo ho fihlela ke shwele. A ke o bone kamoo ba atlehang kateng dithutong tsa bona. Lerapo o qeta dithuto tsa hae tsa Kereite ya leshome le metso e mmedi, ha Tahleho yena a qeta dithuto tsa hae tsa Kereite ya leshome. Ruri ke leboha Modimo o matla ohle."

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa bukeng ya *O hopola jwang*, DP Thulo, 1952 – 53:26]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3**

Bala ditema tsena e be o araba dipotso tsa thutapuo le tshebediso ya puo tse di latelang.

TEMA YA 1

Raditaba o qetile matsatsi a ntse a ipotsa hore na lebaka le entseng hore sepolesa se mo thibele hore a se tlohe lelapeng la hae ke lefe, o entse eng hape le lebe ntle le tseo a di entseng tse fetileng, tseo a seng a fetile kahlolong ya tsona. O phethile kahlolo ya tsona ho ya ka moo lekgotla le neng le laele ka teng. Motho enwa a lebala ntho ya tonanahadi e leng hore ha feela kelello e ntse e phethahetse, ha ho bonolo ho lebala tse ntle kapa tse mpe tseo motho a di entseng mona lefatsheng. La qala he ho mo hopotsa letswalo leo la hae. La mo hopotsa mabitso a batho bao a ba entseng hampe kapa a lekileng ho ba senyetsa bophelo ba bona hangata ka ditsela tse ngata tse tlwaetsweng ke balotsana feela.

Batho bao ba feta ka pele ho mahlo a hae kgafetsa jwalo ka ditshwantsho tse mona tse bontshwang baesekopong. "Ke sehwa ke letswalo hangata tjena, molato ke eng?" Raditaba a ipotsa jwalo. "Le hona le ntsheha ha ke hopola Hipo, motho wa batho ya lokileng. Ke ngola lengolo hona jwale, ke ikopele tshwarelo. E, le ha ke itshedisa njenana, ho na le ntho e nngwe e ntseng e ntlhaba jwalo ka nalete ha e hlaba mosadi ya maketseng, ya sa tsebeng hore nale e na le mahlo empa ha e bone". A hloka boroko, a hlobaela ya ka o robetse bohwenng moo bana babo mosadi ba buang dipuo.

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa bukeng ya *Bao Batho*, KE Ntsane, 1984:67]

- 3.1 Ngola polelo eo o e fuweng ka tlase mme o tlatse sekgeo ka mahokedi a siilweng.

O ile a hlobaela ha a ne ... robetse bohwenng ... hae hobane o ne a hopola dintho ... ngata tse kileng ... etsahala. (4)

- 3.2 Lentswe le ntshofaditsweng polelong ena, '*Raditaba a ipotsa jwalo*', ke boiketsi. Ngola polelo eo o e fuweng empa o se o fetoletse mantswa a ka masakaneng ho boiketsi.

3.2.1 Ba (senyetsa) bophelo ka tsela tse ngata. (2)

3.2.2 Taba ena e a (hlaba) ha ke e hopola. (2)

- 3.3 Ngola dipolelo tse latelang di le ho makgathe a bontshitsweng ka masakaneng.

3.3.1 Mapolesa a thibela Raditaba ha a tsamaya. (lejwale letswelli) (2)

3.3.2 Motho eo o hopola ntho tse ngata tse etsahetseng. (lefetile) (2)

3.3.3 Ke ngola lengolo. (letlang) (2)

- 3.4 'lefatsheng' ke lehlalosi la sebaka/tulo polelong ena, 'Ha ho bonolo ho lebala tse ntle tseo motho a di entseng lefatsheng'. Ngola dipolelo tse latelang hape mme o fetolele mantswe a ka masakaneng ho lehlalosi la sebaka.
- 3.4.1 Raditaba o ngotse ditaba tseo (lengolo). (2)
- 3.4.2 Diketso tsohle tse entsweng ke Raditaba di ile tsa ahlolwa (lekgotla). (2)
- 3.5 Lentswe lena, 'buang' le ka sebediswa dipolelong tse pedi ka meelelo e fapaneng.
- Mohlala: O robetse bohwenng moo bana babo mosadi ba **buang** dipuo.
Banna ba **buang** kgomo ya lenyalo ke ba Phokeng.
- Sebedisa lentswe le latelang dipolelong tse pedi hore le hlahise meelelo e fapaneng.
- 3.5.1 lebala (2)
- 3.5.2 lebala (2)
- 3.6 Sebedisa lekopanyi lena 'empa' ho kopanya dipolelo tsa hao tse pedi. (2)
- Mohlala: Ke a kula. Ke ya sekolong. (empa)
Karabo: Ke a kula empa ke ya sekolong.
- 3.7 "Batho **ba** ba feta ka pele ho mahlo a hae". Lentswe le ntshofaditsweng ke lesupi. Ipopele polelo ya hao ka lesupi '**enwa**'. (2)
- 3.8 Lelatodi/antonime ya lentswe 'hampe' ke 'hantle'. Ngola polelo e latelang hape, mme o ngole lelatodi la lentswe le ntshofaditsweng.
- Ho **bonolo** ho lebala tse ntle kapa tse mpe tseo motho a di entseng mona lefatsheng. (2)

TEMA YA 2

Bala tema e latelang, o nto araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

POSEKARETE

<div data-bbox="501 477 660 589" style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">Setempe</div> <p><u>E ya ho:</u></p> <p><u>Modiehi Tau</u> <u>22 Motsie Street</u> <u>Sebokeng</u> <u>1982</u></p>	<p>Ke motlotlo ho utlwa hore o pasitse Kereiti ya 12 ka dinaledi. Ke utlwile hore o fuwe basari ke Lefapha la Thuto. Motswala Modiehi, ke tla o romella voutjhara ya R500,00 ya lebenkele la Woolworths e le pontsho ya ho o lebohisa.</p> <p><u>E tswa ho:</u> Dibuseng Moloi 134 Rampai street Katlehong 1432</p>
---	--

- 3.9 Sengolwa see ke sa mofuta ofe? O bona seno jwang? (3)
- 3.10 Mongodi ke mang, mme o amana jwang le motho eo a mo ngoletseng sengolwa seo? (3)
- 3.11 Modiehi o dula hokae? (2)
- 3.12 Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang:
- Ditaba tse ngotsweng sengolweng sena ke tse ... Ngola tlhaku ya karabo e nepahetseng feela.
- A thabisang.
B swabisang.
C kudisang. (1)
- 3.13 Bolela mabaka a MARARO a entseng hore mongodi a ngole ditaba tseo a di ngotseng sengolweng sena. (6)
- 3.14 Voutjhara eo Modiehi a e fuweng ke ya bokae, mme a ka reka lebenkeleng lefe ka yona? (2)
- 3.15 Na setempe se bohlokwa posekareteng? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (3)

3.16 Bala tema ena hape, ebe o lokisa diphoso tseo o di bonang.

hoseng hoo ka tsoha ha mosadi wa mohlolo hadi, eo matshediso a ntseng a mbolella ka yena ka moo a isokolelang ka teng. Ka itlhatswa hantle jwalo ka mohlankana e mong le emong. Ka hopola Puleng cherry ya ka, mme ka ipotsa hore what will she say, ha a ka utlwela hore ke robetse tameneng. Ka qala ho utlwisisa maele a basotho a ren: 'motsamayi o ja noha'

(12)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 60

KAROLO YA D: DINGOLWA (PALEKGUTSWE)**MAKUMANE A THATA A BOPHELO – JM Maqubela**

Dipotso tsohle tsa KAROLO YA D di thehilwe hodima buka ya *Makumane a thata a bophelo*. Araba POTSO YA 4 kapa POTSO YA 5. Se di arabe ka bobedi.

POTSO YA 4

- 4.1 Bala qotso e latelang, e be o araba dipotso tse thehilweng hodima palekgutshwe kaofela ha yona.

NALENG TSA PHAKWE

Ke ile ka ema nako e teletsana pele terene ena e fihla. Empa le teng pele le nna ke teheha, ya kena e nanya e bile eka e qobelletswe ho tla palamisa baeti. Ka tsoha morolo ha ke e bona. Moshana jwalo ka bitswa ka hare. Ho ne ho sa tlala haholo ka mona ka lekaretjheng. Rona batho ba neng ba kena ra sututsa ba emeng monyako. Le bona ba hla ba re dumella ho ba sututsa. Empa ba bang ba bona ba neng ba itshwareleditse ka mabanta a hodimo, ba kgitlela

[E qotsitswe ho tswa bukeng ya *Makumane a thata a bophelo*, JM Maqubela, 1997:3]

4.1.1	Ke mang ya phetang ditaba tsena?	(1)
4.1.2	Mophetwa enwa o ne a dula motseng ofe?	(1)
4.1.3	Mosadi wa mophetwa enwa ke mang?	(1)
4.1.4	Ho ne ho etsahetseng hore mophetwa enwa a kene sepetlele?	(2)
4.1.5	Hlalosa: Ho tsoha morolo.	(2)
4.1.6	Ditaba tsena di etsahala letsatsing lefe la beke?	(1)
4.1.7	Mophetwa enwa o ne a hlaha kae ha a tla palama terene eo?	(1)
4.1.8	Mophetwa enwa o ile a iswa sepetlele ke mang?	(1)

- 4.2 Bala qotso e latelang, e be o araba dipotso tse thehilweng hodima palekgutshwe kaofela ha yona.

MPHO E MAKATSANG

Mantsiboyeng a letsatsi la kabo ya Tlaleho a boela a tla le lebokose lane la mpho. Jwalo ka nako e fetileng, a boela a bitsa mosadi wa hae Mmakutullo le mora. Lekgetlong lena ha nna ha lokela hore mpho e bulwe ke Teboho. A e bula. Ho ne ho kentswe lengolo le bolelang hore ho tloha kajeno ntlo ena eo ba dulang ho yona, ke mpho e lebisitsweng ho Teboho ke batswadi ba hae ka bobedi. Beke ka morao ho mona batswadi ba tla lokela ho tswa mme Teboho a sale a le mong. Kano e lengolong lena e ne e fela e tekenetswe ke batswadi bana ba ntse ba le babedi jwalo. Hobane kajeno batho bana ba lokela ho arohana, meokgo ho bona ya theoha marameng.

[E gotsitswe ho tswa bukeng ya *Makumane a thata a bophelo*, JM Maqubela, 1997:14 – 15]

- 4.2.1 Hobaneng ha Tlaleho a ne a neha Teboho dimpho tsena? (2)
- 4.2.2 Mosuwe wa Teboho wa sehlopha sa boraro e ne e le mang? (1)
- 4.2.3 E ne e se e le nako e kae Teboho a baleha ho kena sekolo? (1)
- 4.2.4 Mpho eo Teboho a ileng a e fuwa ha a qeta sehlopha sa leshome ke efe? (2)
- 4.2.5 Teboho ha a qeta sehlopha sa leshome, o ile a nkela lekala lefe, sekolong sefe? (2)
- 4.2.6 Keng e ileng ya susumelletsa Teboho ho nkela lekala leo? (2)
- [20]**

KAPA

POTSO YA 5

- 5.1 Bala qotso e latelang, e be o araba dipotso tse thehilweng hodima palekgutshwe kaofela ha yona.

HOBANENG, MME?

Moahlodi a sebaseba le motjhotjhisi mme ha ba qeta moahlodi a laela hore ho kwalwe lekgotla ha lefokisi le sa tla lata lengolo lena la kolobetso la Molahlehi. Nyewe e ne e lokela ho kena hape ka le latelang. Molahlehi a nna a lokela ho ya robala ntlwanatshwana.

[E gotsitswe ho tswa bukeng ya, *Makumane a thata a bophelo* JM Maqubela 1997:32]

- 5.1.1 Molahlehi o ne a qosetswang ke lekgotla la dinyewe? (2)

- 5.1.2 Molahlehi o ne a hlahetse kae? (1)
- 5.1.3 Bolela ketso e le NNGWE e mpe eo malome wa Molahlehi a kileng a mo etsa yona. (2)
- 5.1.4 Lebitso la malomae e ne e le mang? (1)
- 5.1.5 Ke bopaki bofe boo lekgotla la dinyewe le neng le na le bona, bo netefatsang hore Molahlehi ke moahi wa Lesotho? (2)
- 5.1.6 Malome wa Molahlehi o ne a ahile kae? (1)
- 5.1.7 Jacob Patsi ke mang? (1)
- 5.2 Bala qotso e latelang, e be o araba dipotso tse thehilweng hodima palekgutshwe kaofela ha yona.

NAKO E SA LE TENG

Ka nako eo seboka se lokelang ho kwala, mosuwe Tlotliso o ile a bitsetswa sefaleng ho tla ntsha maikutlo a hae ka se etsahetseng ka yena mona sebokeng ho la kajeno. Mohlomphahi Tlotliso a bua:

[E qotsitswe ho tswa bukeng ya *Makumane a thata a bophelo*, JM Maqubela, 1997:76]

- 5.2.1 Ke tlolo efe ya molao eo Tlotliso a kileng a e etsa sekolong seo a neng a ruta ho sona? (2)
- 5.2.2 Lebitso la sekolo seo a neng a ruta ho sona ke mang? (1)
- 5.2.3 Mosuwe Tlotliso o ile a ahlolwa jwang diqosong tseo? (2)
- 5.2.4 Mosuwehlooho wa sekolo seo sa boTlotliso ke mang? (1)
- 5.2.5 Bolela phetoho e le NNGWE e ntle eo mosuwe Tlotliso a ileng a e tlisa sekolong ka mora kahlolo ya hae. (2)
- 5.2.6 Ke diqeto dife tse ileng tsa fihlellwa sebokeng seo? Bolela e le NNGWE. (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D: 20
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 120